

**BANKLARIN DAYANIQLI İNKİŞAFINA
VƏ MALİYYƏ SABİTLİYİNƏ TƏSİR EDƏN
AMİLLƏRİN TƏHLİLİ**

NAQİM SEYİDOV

*Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin
magistri**E-mail: seyidovnaqim@gmail.com***Giriş**

İqtisadi və maliyyə ədəbiyyatlarında müasir bankların yaranması və inkişafını şərtləndirən amillər haqqında müxtəlif yanaşmalar irəli sürülsə də, ən geniş yayılmış fikirlərdən biri ondan ibarətdir ki, “bank” məfhumu mənşə etibarilə italyan dilinə mənsub olan “banco” terminindən yaranmışdır, dilimizdə “masa” mənasını ifadə edir [1]. Qlobal iqtisadiyyatda əsas maliyyə təsisatlarından biri kimi qəbul edilən bankların sələfi İtaliyanın hazırki Genuya şəhərində 1407-ci ildə fəaliyyət göstərməyə başlamış “Banka di San Corco” təşkilatı hesab olunur. Müasir bank təşkilatının oxşarı kimi öz fəaliyyətini quran bankın işə başlaması XVII əsrdə reallaşmışdır. Bunun əsas səbəbi kimi isə bəhs edilən dövrdə İngiltərədə müxtəlif sənaye və sektorlarda kreditləşməyə və real iqtisadiyyatın maliyyələşməsinə tələbatın artması olmuşdur. Müasir bankların yaranması isə 1964-cü ildə “Bank of English”in dövlətdən rəsmi müəyyən hüquqları alaraq təsis edilməsi ilə gerçəklilyə çevrilmişdir. Sonrakı müasir inkişaf mərhələsində bankların iqtisadiyyatda rolu, funksiya və imkanları genişlənmişdir. Müasir bazar iqtisadiyyatı şəraitində isə banklar aparıcı maliyyə institutu olmaqla real iqtisadi sektorların və biznes fəaliyyətlərinin maliyyələşməsində əvəzsiz rol oynamağa başlamışdır [2]. Bank sektorunun inkişafı və bu istiqamətdə aparılan araşdırmalar maliyyə dayanıqlılığı anlayışı ilə sıx bağlı şəkildə həyata keçirilir. Ona görə ki, bazar iqtisadiyyatı münasibətlərinə söykənən əksər ölkələrdə bank əsaslı maliyyə sistemi fəaliyyət göstərir. Buna görə də, maliyyə dayanıqlığı bankların gəlirlərinin artmasına və stabil inkişafına töhfə verməklə bank xidmətlərinin genişləndirilməsini təmin etdiyi kimi, bank sisteminin relevant fəaliyyət göstərməsi də maliyyə dayanıqlılığının təmin edilməsinin əsas təmin edici faktorlarından biri kimi çıxış edir. Məhz bununla bağlıdır ki, müasir iqtisadi ədəbiyyatlarda “maliyyə kapitalı” və eləcə də “bank kapitalı” terminlərindən intensiv şəkildə istifadə olunur. Təsadüfi deyildir ki, C.Keyns də öz yanaşmalarında maliyyə kapitalını pul şəklində təqdim etmişdir. Müasir araşdırmalarda da maliyyəyə dair baxışlar onun aparıcı institutların-

dan biri olan bankların problemlərinin həll yollarının tapılmasını hədəfləyən tədqiqatlara sirayət etmişdir [3]. Müvafiq istiqamətdə aparılan elmi tədqiqat işlərinin nəticələri də sübut edir ki, təyinatlı kreditlərlə müqayisədə ayrılan məqsədli kreditlər iqtisadi artımın təmin olunmasına daha çox töhfə verir. Buna baxmayaraq, 2008-ci ildə baş verən qlobal maliyyə böhranından sonrakı mərhələdə təyinatlı kreditlərin də qeyri-məqsədli kredit ayırmalarına nisbətən iqtisadi artım göstəricilərinə daha çox faydası olduğu ortaya çıxmışdır. Qeydə alınmış bu fakt müəyyən mənada post böhran dövründə dövlətə məxsus bankların kredit bazarında nümayiş etdirdiyi əks-tsiklik davranışının nəticəsi kimi xarakterizə edilə bilər [4]. Araşdırma onu deməyə əsas verir ki, müasir banklar ilk vaxtlarda yerinə yetirdiyi depozit və kredit funksiyasından çox irəli getmişdir və hazırda maliyyə bazarında və real iqtisadiyyatın maliyyələşdirilməsində əsas institut olaraq rol oynamağa başlamışdır. Xüsusilə, onlayn bank xidmətləri və rəqəmsal bankçılığın inkişafından sonra banklar zaman və məkan məfhumlarını bir növ aradan qaldırmaqla indi daha çox insana və bizneslərə yaxın olmuşdur.

**Bank sektorunun dayanıqlı
inkişafının xüsusiyyətləri**

Hazırda bank industriyasının dayanıqlı inkişafı məsələsinə ümumilikdə maliyyə dayanıqlılığının təmin olunması prizmasından baxılır. Bu onunla bağlıdır ki, bank təşkilatları əsas maliyyə təsisatı olmaqla makroiqtisadi səviyyədə maliyyə dayanıqlılığına təsir edir, eyni zamanda maliyyə dayanıqlılığından ciddi şəkildə təsirlənirlər. Bu sahədə aparılan tədqiqatların nəticələri göstərir ki, maliyyə institutları, o cümlədən də, banklar iqtisadiyyatda baş verən dəyişikliklərdən və hadisələrdən son dövrlərdə daha çox təsirlənirlər. Bu, həm də onunla əlaqədardır ki, maliyyə dayanıqlılığının daxili və xarici aspektləri vardır və bu səbəbdən də maliyyə təşkilatları müxtəlif kateqoriyalı risklərin təsirinə məruz qalırlar. Müvafiq mövzu ilə bağlı araşdırmaları ilə tanınan Bauer və Granzieranın gəldiyi qənaətə görə, bankların və digər maliyyə institutlarının risklərə

qarşı dözümlülük səviyyəsi və inkişafı əhəmiyyətli dərəcədə özəl sektorun digər sahələrinin inkişaf səviyyəsindən asılıdır [5]. Buradan belə nəticə çıxarmaq olar ki, maliyyə dayanıqlılığı mikro və makro səviyyəli iqtisadi proseslərin təsirinə məruz qaldığına görə bir tərəfdən, makroiqtisadi risklər bankların dayanıqlı inkişafına təsir edir, digər tərəfdən isə bankların inkişaf səviyyəsi maliyyə dayanıqlılığına əhəmiyyətli təsir göstərir. Mövzu ilə bağlı araşdırmalar apararaq bəzi müəlliflərin gəldiyi qənaətə görə, bankların dayanıqlı şəkildə fəaliyyəti və inkişafı üçün onların fəaliyyət göstərdiyi ölkənin makroiqtisadi təhlükəsizliyi və maliyyə sabitliyi əsas şərtidir. Bundan əlavə, bankların dayanıqlı inkişafına böhran və risklərə qarşı tolerantlığı və ölkənin fiskal siyasəti əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir [6]. Bir amili unutmaq olmaz ki, bank əsaslı maliyyə sistemində malik olan ölkələrdə maliyyə sabitliyinin özü də ciddi şəkildə bankların sağlam və dayanıqlı inkişafından asılıdır.

Maliyyə sabitliyinin özünün müəyyən olunması ilə bağlı da fərqli konsepsiyalar irəli sürülmüşdür ki, həmin yanaşmaların ortaq nöqtəsi maliyyə dayanıqlılığı üçün iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin sabit və progressiv fəaliyyətini nəzərdə tutmasıdır. Dünya Bankı tərəfindən irəli sürülən konsepsiyada isə maliyyə sabitliyi həm makro, həm də mikro səviyyədə maliyyə dayanıqlılığını özündə ehtiva etmişdir. Buraya resursların effektiv bölüşdürülməsindən tutmuş əhalinin məşğulluq səviyyəsi və ona təsir edəcək amillərə qədər bir çox faktorlar daxil edilmişdir. Dünya Bankı tərəfindən açıqlanan məlumatlarda maliyyə sabitliyi və bankların inkişaf göstəricilərindən danışılarkən maliyyə sabitliyi və bankların risklərə tolerantlıq səviyyəsi maliyyə böhranları zamanı məlum olur. Bankların maliyyə dayanıqlılığının həssas olması böhranlar zamanı onların layihələri maliyyələşdirməkdən boyun qaçırması və aktivlərin dəyərinin aşağı düşməsi şəkildə təzahür edir. Beləliklə, maliyyə qeyri-sabitliyi bankların müflis olmasına və inflyasiyanın hiper səviyyəyə yüksəlməsinə gətirib çıxarır. Bütün bunlar isə, nəticə etibarilə maliyyə sisteminə və bank sektoruna etibarın sarsılmasına səbəb olur. Bu da bank sektorunun inkişafdan qalması ilə nəticələnir [7]. Bank sektorunun dayanıqlı inkişafı bank əsaslı maliyyə sisteminə əsaslanan ölkələrdə real iqtisadi sektorların maliyyələşməsinə və iqtisadi inkişafa təkan verir. Bankların sabit fəaliyyəti və maliyyə

durumunun yaxşı olması ilə sahibkarlıq subyektləri daha rahat şəkildə maliyyə resurslarına əlçatırlıq əldə edirlər. Bu da özəl sektorun inkişafına, yeni iş yerlərinin açılmasına və makroiqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsinə mühüm təkan verir.

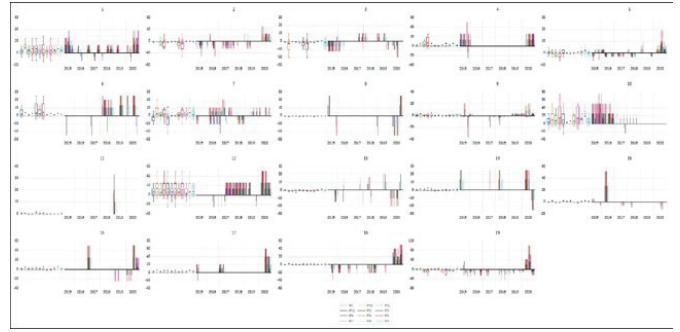
Bankların maliyyə dayanıqlılığının artırılmasına dair beynəlxalq təcrübənin təhlili

2008-ci ilin qlobal maliyyə böhranı ABŞ-nin bank industriyasına ağır zərbə vurmaqla bir sıra böyük bankların çöküşünə gətirib çıxarmışdı. Buna nümunə olaraq, ABŞ-nin ən böyük banklarından biri - "Lehman Brothers"-in qısa zaman ərzində müflis olması göstərilə bilər. Həmin dövr və ondan sonrakı mərhələni araşdırdıqda məlum olur ki, ABŞ-də bank industriyasının tənzimlənməsi funksiyalarını yerinə yetirən dövlət orqanları vəziyyəti düzgün təhlil etməklə ciddi addımlar atmışlar. Beləliklə, 21 iyul 2010-cu il tarixində hüquqi qüvvəyə minən "Maliyyə İslahatı Aktı"-ı və eyni zamanda "İstehlakçı Hüquqlarının Müdafiəsinə dair Akt" ABŞ-də müvafiq sahənin inkişafına yönəlik tənzimləyici mexanizm və alətlərin təkmilləşdirildiyini göstərir. Bank və maliyyə sektorlarında risklərin aşkarlanması, başvermə ehtimalının qiymətləndirilməsini həyata keçirən yeni dövlət qurumları yaradıldı ki, onların da əsas vəzifəsi normativ-hüquqi bazanın və nəzarət mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi olmuşdur [8]. Bundan sonra bankların maliyyə dayanıqlılığının artırılması məqsədilə digər ölkələrdə də analogi tədbirlər həyata keçirilmişdir.

2008-ci ildə baş verən böhran sonrası ABŞ-də bankların maliyyə dayanıqlılığının möhkəmləndirilməsi məqsədilə tətbiq edilən yeni tənzimləyici alətlər çox keçmədən Avropa Birliyində də təcrübədən keçirilməyə başladı. Avropa Parlamentinin və Avropa Şurasının birgə layihəsi əsasında hazırlanan "Avropa Bazar İnfrastrukturunun Tənzimlənməsi" Əsasnaməsi 16 avqust 2012-ci il tarixdə icra olunmağa başladı. Bu sənəd maliyyə bazarlarının infrastrukturunun və fəaliyyət imkanlarının genişləndirilməsini özündə ehtiva edirdi. 1 yanvar 2014-cü il tarixində isə Avropa Birliyini əhatə edən yeni qanun qəbul edildi ki, onun əsas məqsədi maliyyə və investisiya institutlarında reallaşdırılan əməliyyatları tənzimləmək və səmərəli nəzarəti təşkil etməkdən ibarət idi. Qəbul edilən bütün normativ-hüquqi aktların ilkin və əsas hədəfi bankların dayanıqlı inkişafını təmin edəcək kapital və likvidlik normalarını

müəyyənləşdirmək idi [9]. Bankların dayanıqlı inkişafına təsir edən amillərin aşkarlanması məqsədilə aparılan elmi araşdırmaların əsas istiqamətlərindən birini də bank təşkilatlarının risklərə qarşı tolerantlıq səviyyəsinin öyrənilməsi və ona təsir edən göstərici və ya faktorların müəyyənləşdirilməsi təşkil edir. Müxtəlif bankların risklərə qarşı tolerantlıq səviyyəsi onların müştərilərə uzunmüddətli kreditlər ayrılmasına təsir edən aparıcı faktordur. Bu həm də, o mənaya gəlir ki, mərkəzi bankların maliyyə vəsaitlərinin ötürülməsi və monetar alətlər vasitəsilə dövriyyədəki pul kütləsini və ümumilikdə bazarı idarə etməsi prosesi mürəkkəb xarakter daşıyır. Bu da öz növbəsində iqtisadiyyatın prioritet istiqamətlərinin və iqtisadi inkişafın stimullaşdırılması siyasətinin effektivliyini aşağı salır. Konkret nəticələrdən biri də onu göstərir ki, pandemiyanın təsiri ilə bank sektorunda kredit riskləri və kredit alanların ödəmə qabiliyyətləri aşağı düşmüşdür. Bütün bunlar isə, əlbəttə ki, digər sahələrdə baş verən tənəzzülün banklara dolayı və birbaşa təsirindən qaynaqlanır. Bəzən bankların kifayət qədər maliyyə ehtiyatları olsa da, risklərin artmasına görə onlar kredit ayırmalarını reallaşdırmağa ehtiyatla yanaşırlar. Bununla bağlı elmi araşdırmalar da müəyyən nəticələr ortaya qoymuşdur ki, bankların kreditlərin verilməsinə ehtiyatla yanaşması və ya ondan imtina etməsi onların risklərə tolerantlıq səviyyəsinin tələb olunan səviyyədən aşağı olmasının göstəricisidir. Məhz bu amil bankların və digər maliyyə institutlarının kreditlərin ayrılması ilə bağlı məsuliyyətdən qaçmasına gətirib çıxarır. Xüsusilə, riskli təbəqələrə və iri həcmli kreditlərə şamil edilir. Bu isə öz növbəsində biznes müəssisələrinin maliyyə əlyətərliyinə mənfi təsir edir. Bu da eyni zamanda iqtisadi artım və məşğulluq kimi makroiqtisadi göstəricilərin inkişaf templərini aşağı salır. Bu da qarşılıqlı olaraq sonrakı mərhələdə bank sektorunun gəlirlərinin də azalması ilə nəticələnir. Belə qənaətə gəlinir ki, bankların dayanıqlı inkişafının təmin edilməsi üçün onların risk menecment siyasətinin təkmilləşdirilməsinə və risklərə qarşı dözümlülüyünün artırılmasına böyük ehtiyac vardır. Müvafiq istiqamətdə araşdırma aparan Deimante Teresiene və digərlərinin qrafik 1-də tədqiqat nəticələrindən də bəlli olur ki, bankların risk tolerantlıq səviyyəsinin aşağı olması onların ayırdığı kreditlərin də azalmasına gətirib çıxarır.

Qrafik 1. Bankların risklərə dözümlülük səviyyəsinin nəticələri.

Mənbə: Teresiene və digərlərinin müvafiq elmi araşdırma nəticələri [6].

Tədqiqata cəlb olunan bizneslər iriölçülü bizneslər, kiçik və ortaölçülü bizneslər olmaqla iki qrupa ayrılmışdır. Bu qruplar iqtisadiyyatın aparıcı qüvvələri olduğuna görə onların maliyyə əlçatırlığı bankların risk tolerantlıq səviyyəsinin müəyyənləşdirməyə imkan vermişdir. Bəlli olmuşdur ki, İtaliya və Finlandiyadan başqa digər Avropa ölkələrində bankların risk tolerantlıq səviyyəsinin iri bizneslər üçün təsirləri daha çox özünü göstərməyə başlamışdır. Yalnız Latviya, Slovakiya və Estoniyada isə risk tolerantlıq səviyyəsinin iri bizneslərə təsiri aşağı düşüb. Kiçik və orta bizneslər üçün risk tolerantlıq səviyyəsinin kreditlərin əldə olunmasına təsiri Estoniyada sabit qalmış, Latviya və Slovakiyada isə aşağı düşmüşdür. Ancaq bu göstərici Portuqaliya və Sloveniyada ciddi təsirini saxlamışdır [6].

Tədqiqatlar göstərir ki, bankların düzgün idarə olunması və sağlam inkişafı ümumilikdə maliyyə sabitliyinə böyük töhfə verir ki, bu da bankların real iqtisadiyyatın maliyyələşməsi və inkişafında rolunu artırır. Ancaq maliyyə sabitliyi təkcə banklarla bağlı deyil və burada bir çox başqa faktorlar əhəmiyyətli təsirə malikdir [10]. Tədqiqatlara əsaslanmaqla maliyyə sabitliyinin qorunmasına dair əlaqəli faktorlar kimi qrafik 2-də verilənləri qəbul etmək olar. Araşdırma və təhlillər göstərir ki, maliyyə sabitliyinin qorunması sahəsində aparıcı institut kimi Mərkəzi banklar çıxış etməkdədir. Bu təşkilatların monetar siyasətinin əsas vəzifələrindən biri də banklara insanların etibarının artırılması və maliyyə sabitliyinin təmin edilməsindən ibarətdir. Başlıca məqsəd müvafiq təşkilatların normal fəaliyyətinin təmin edilməsinə imkan verən şəraitin yaradılmasına nail olmaqdır. Qrafik 2-də verilmiş maliyyə sabitliyi çərçivəsinin

relevant şəkildə işləməsi üçün mərkəzi bank kommersiya bankları ilə birgə fəaliyyət göstərir.

Qrafik 2. Maliyyə sabitliyinin qorunması çərçivəsi

Mənbə: Schinasinin yanaşması və tədqiqat nəticələrinin ümumiləşdirilməsi

Baş verən dəyişikliklər monitoring zamanı müəyyənləşdirilməklə atılacaq addımlar dəqiqləşdirilir və bu barədə kommersiya banklarına məlumat verilir. Risklərin qarşısının alınması və dəyərləndirmə prosesi təhlillər vasitəsilə təmin edilir. Belə vəziyyətdə bütün məsuliyyəti mərkəzi bankların üzərinə atmaq da olmaz. Uğurlu və effektiv nəticələrin əldə olunması üçün əlaqəli fəaliyyət göstərən digər institutlar və tənzimləyici təşkilatların da maliyyə sabitliyi siyasətinə öz töhfələrini verməsi çox vacibdir.

Metodoloji fərqlərin mövcud olmasına baxmayaraq dünyanın əksər ölkələrində mərkəzi banklar bank sektorunun dayanıqlı inkişafına nail olmaq üçün qiymətləndirmələr aparmaqla hesabatlar təqdim edir və bankların dayanıqlı inkişafına təsir edən əsas dəyişənlərin təhlilini həyata keçirməklə tənzimləyici alətlərin effektivliyini təmin etməyə çalışır. Ona görə ki, real iqtisadi sahələrin inkişafı və maliyyə dayanıqlığı bankların sabit inkişafından böyük miqyasda asılıdır. Bu kontekstdə Azərbaycan Mərkəzi Bankı (AMB) da ölkənin makroiqtisadi maliyyə sabitliyi və bankların mövcud fəaliyyət vəziyyətini qiymətləndirən beynəlxalq təcrübəyə uyğun indeks hazırlayır. AMB-nin bank sabitlik indeksi müvafiq industriyada dinamikanı və Azərbaycanın maliyyə dayanıqlılığını müəyyənləşdirmək üçün uğurlu yanaşmadır. İndeksdən görünür ki, yanaşma zamanı 5 əsas meyarla yer verilmişdir. Həmin meyarlar və onlara uyğun olan verilənlər bank sektorunun dayanıqlı inkişafı üçün baza elementləri kimi qəbul olunur.

Cədvəl 2: Azərbaycan bank sabitlik indeksləri

Nö	Meyarlar	Göstəricilər
1	Kapital adekvatlığı	Kapital/Risklə ölçülmüş aktivlər
		Hüquqi kapital/Risklə ölçülmüş aktivlər
2	Kredit keyfiyyəti	İstehlak kreditləri/Cəmi kreditlər
		Qeyri-işlək kreditlərin artırılması
		Vaxtı keçmiş kreditlər (90 gün)/cəmi kreditlər
		Nəğdsiz kreditlər/cəmi aktivlər
3	Bazar riski	Nəğdsiz kreditlər/cəmi kreditlər
		Xarici valyuta kreditləri/Cəmi kreditlər
4	Mənfəətlilik	Aktiv gəlirlilik
		Kapital gəlirliliyi
5	Likvidlik	Cari aktivlər/Cəmi aktivlər
		Kreditlər/Ömanətlər
		Uzunmüddətli açıq

Mənbə: AMB tərəfindən təqdim olunan verilənlər əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

İndeksdə yer alan “kapital adekvatlığı”, həmçinin “kredit keyfiyyəti”, “bazar riski”, “mənfəətlilik” və nəhayət “likvidlik” kimi meyarlar həm bank sektorunun dayanıqlı inkişafı, həm də bank əsaslı maliyyə sisteminə sahib olan müasir bazar iqtisadiyyatına keçid etmiş ölkələrin maliyyə sabitliyinin təməl prinsipləri kimi çıxış edir. Bu meyarlar banklarla real iqtisadi fəaliyyət sahələri arasında qarşılıqlı əlaqələrin xarakterini də müəyyən etməyə imkan verir. Bu əlaqələrin ən əhəmiyyətli cəhəti ondan ibarətdir ki, bazar münasibətləri əsasında inkişaf edən iqtisadiyyatlarda özəl sektor və biznes fəaliyyətinin əsas maliyyələşmə mənbəyi kimi banklar əsas rola malikdir. Beləliklə, iqtisadiyyatın onurğa sütunu kimi kiçik və orta bizneslər, onların əsas maliyyələşmə qaynağı kimi işə banklar çıxış edir. Beləliklə, bankların dayanıqlı inkişafı və əksini tapan göstərici və verilənlər, həm də iqtisadi subyektlərin tələb olunan resurslara hansı səviyyədə əlyətərliyinin olduğunun meyarları kimi qəbul edilir.

Nəticə

Müasir bankların iqtisadiyyatda rolu, funksiya və imkanları genişlənmiş, aparıcı maliyyə institutu olmaqla real iqtisadi sektorların və xüsusilə kiçik bizneslərin maliyyələşməsində əvəzsiz rol oynamağa başlamışdır. Xüsusilə, onlayn bank xidmətləri və rəqəmsal bankçılığın inkişafından sonra banklar zaman və məkan məfhumlarını bir növ aradan qaldırmaqla indi daha çox insana və bizneslərə yaxın olmuşdur. Hazırda bank industriyasının dayanıqlı in-

kişafi məsələsinə ümumilikdə maliyyə dayanıqlığının təmin olunması prizmasından baxılır. Bu, onunla bağlıdır ki, bank təşkilatları əsas maliyyə təsisatı olmaqla makroiqtisadi səviyyədə maliyyə dayanıqlılığına təsir edir, eyni zamanda maliyyə dayanıqlılığından ciddi şəkildə təsirlənirlər. Bankların dayanıqlı inkişafı üçün ölkənin makroiqtisadi təhlükəsizliyi və maliyyə sabitliyi, böhran və risklərə qarşı tolerantlığı və fiskal siyasət böyük əhəmiyyət daşıyır. Buna görə də, son 25 ildə bankların tənzimlənməsinə və maliyyə sabitliyinin qorunmasına cavabdeh olan aparıcı institut kimi mərkəzi bankların əsas vəzifəsi müvafiq sektorların risklərdən qorunması məqsədi daşıyan normativ-hüquqi bazanın və nəzarət mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi olmuşdur. Əsas nəticə ondan ibarətdir ki, real iqtisadiyyatın onurğa sütunu kimi kiçik və orta bizneslər, onların əsas maliyyələşmə qaynağı kimi işə banklar çıxış edir və bankların maliyyə dayanıqlılığının təmin edilməsi həm real iqtisadi sektorların inkişafına, həm də maliyyə sabitliyinin təmin edilməsinə töhfə verir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Məmmədov Z.F. "Pul, kredit və banklar". Dərslük. Bakı, 2010.
2. Davis, G. (2004). *A history of the social development network in The World Bank, 1973-2003* (No. 31618). The World Bank.
3. Ataşov B., Novruzov N. və İbrahimov E., (2014), *Maliyyə nəzəriyyəsi. Ali məktəblər üçün dərslik*. Bakı, "Kooperasiya" – 468 səh.;
4. Silva, T. C., Tabak, B. M., & Laiz, M. T. (2021). *The finance-growth nexus: The role of banks*. *Economic Systems*, 45(1), 100762.
5. Bauer, G.H.; Granziera, E. *Monetary Policy, Private Debt and Financial Stability Risks*.
6. Teresienė, D., Keliuotytė-Staniulėnienė, G., & Kanapickienė, R. (2021). *Sustainable economic growth support through credit transmission channel and financial stability: in the context of the COVID-19 pandemic*. *Sustainability*, 13(5), 2692.
7. World Bank (2020), "World Bank publication".
8. Grossule, E. (2020). *Risks and benefits of the increasing role of ESMA: a perspective from the OTC derivatives regulation in the Brexit period*. *EBOL Review*, 21(2), 393-414.
9. Rolski M. *Implementation of the CRD IV/CRR package - consequences for the cooperative banking sector in Poland (selected issues)*. 2018; 347:145-54.

10. Schinasi, G. J. (2009). *Defining financial stability and a framework for safeguarding it*. *Documentos de Trabajo (Banco Central de Chile)*, (550), 1.

N. Seyidov

Analysis of factors affecting sustainable development and financial stability of banks

ABSTRACT

Development of banks in a market economy is closely related to financial stability. A bank-based financial system operates in most countries based on market economy relations, and just as financial stability ensures the expansion of banking services by contributing to the increase in income and stable development of banks, the relevant functioning of the banking system also acts as one of the main factors ensuring financial stability. The sustainable development of the banking sector is significantly influenced by the country's macroeconomic security, financial stability, tolerance of banks to crises and risks, and the country's fiscal policy.

Content analysis, literature review, comparative analysis of practices and approaches were carried out in the article, as well as other research methods such as induction, deduction and generalization were used. The main result of the research is that small and medium-sized businesses are the backbone of the real economy, and banks are their main source of financing, and ensuring the financial stability of banks contributes both to the development of real economic sectors and to ensuring financial stability.

Key words: Banks, financial stability, real economy, business, sustainable development.

Н. Сеидов

Анализ факторов, влияющих на устойчивое развитие и финансовую стабильность банков РЕЗЮМЕ

Развитие банков в условиях рыночной экономики тесно связано с финансовой стабильностью. Банковская финансовая система действует в большинстве стран на основе рыночных экономических отношений, и так же, как финансовая стабильность обеспечивает расширение банковских услуг, способствуя увеличению доходов и стабильному развитию банков, соответствующее

функционирование банковской системы выступает также как один из основных факторов обеспечения финансовой стабильности. На устойчивое развитие банковского сектора существенное влияние оказывают макроэкономическая безопасность страны, финансовая стабильность, толерантность банков к кризисам и рискам, а также фискальная политика страны.

В статье проведен контент-анализ, обзор литературы, сравнительный анализ практик и подходов, а также использованы другие методы исследования, такие как индукция, дедукция и обобщение. Основным результатом исследования заключается в том, что малый и средний бизнес является основой реальной экономики, а банки - ее основным источником финансирования, а обеспечение финансовой устойчивости банков способствует как развитию реальных секторов экономики, так и обеспечению финансовой стабильности.

Ключевые слова: *Банки, финансовая стабильность, реальная экономика, бизнес, устойчивое развитие.*

XÜLASƏ

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində bankların inkişafı maliyyə dayanıqlığı ilə sıx şəkildə əlaqəlidir. Bazar iqtisadiyyatı münasibətlərinə söykənən əksər ölkələrdə bank əsaslı maliyyə sistemi fəaliyyət göstərir və maliyyə dayanıqlılığı bankların gəlirlərinin artmasına və stabil inkişafına töhfə verməklə bank xidmətlərinin genişləndirilməsini təmin etdiyi kimi, bank sisteminin relevant fəaliyyət göstərməsi də maliyyə dayanıqlılığının təmin edilməsinin əsas təminedicisi faktorlarından biri kimi çıxış edir. Bank sektorunun dayanıqlı inkişafına fəaliyyət göstərdikləri ölkənin makroiqtisadi təhlükəsizliyi, maliyyə sabitliyi, bankların böhran və risklərə qarşı tolerantlığı və ölkənin fiskal siyasəti əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir. Məqalədə kontent təhlili, ədəbiyyat icmalı, təcrübələrin və yanaşmaların müqayisəli təhlili həyata keçirilmiş, eləcə də induksiya, deduksiya və ümumiləşdirmə kimi digər tədqiqat metodlarından istifadə edilmişdir. Tədqiqatın əsas nəticəsi ondan ibarətdir ki, real iqtisadiyyatın onurğa sütunu kimi kiçik və orta bizneslər, onların əsas maliyyələşmə qaynağı kimi isə banklar çıxış edir və bankların maliyyə dayanıqlılığının təmin edilməsi həm real iqtisadi sek-

torların inkişafına, həm də maliyyə sabitliyinin təmin edilməsinə töhfə verir.

Açar sözlər: *Banklar, maliyyə, real iqtisadiyyat, biznes, dayanıqlı inkişaf.*